

Шевчук Г.П. Усиление существующих фундаментов зданий, которые находятся в критическом состоянии

Рассмотрен способ увеличения несущей способности подземной части здания путем устройства монолитной железобетонной плиты с криволинейной подошвой во всех подвальных помещениях, которая объединяет все поврежденные и треснувшие стены в жесткую пространственную коробку, которая существенно увеличивает несущую способность и устойчивость всего здания. Реактивное давление под подошвами всех фундаментов (существующих и плит) определено с учетом массива грунта, что существенно увеличивает резерв несущей способности и устойчивости здания.

Ключевые слова: массив грунта, контактное давление, жесткость, коробка здания, подошва, несущая способность грунта.

Shtvchuk G.P. Increasing the bearing capacity of the underground part of the construction which are in a poor condition

The method of increasing the bearing capacity of the underground part of the construction by fixing the in-situ concrete slab with bent surface foot in all basements was examined. This allows welding all defective and cracked basement walls in the stiff dimensional box which results in increasing the bearing capacity and staying power of the construction. Bearing pressure of soil under all basements' feet (of the existing foundations and the slab) is gauged taking into consideration the soil body which increases the reserve of the bearing capacity and staying power of the construction.

Keywords: the soil body, contact pressure, stiffness, construction box, foot, the soil bearing capacity.

**4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ
ТА УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗЯХ**

УДК 657.6:336.77(477)

Проф. О.Г. Мельник, д-р екон. наук –
НУ "Львівська політехніка"

**ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ**

Розглянуто нормативно-правову базу діагностики кредитоспроможності підприємств в Україні. Проаналізовано чинні методи та методики діагностики кредитоспроможності різноманітних фінансово-кредитних установ. Виокремлено перелік проблем діагностики кредитоспроможності підприємств.

Ключові слова: діагностика, кредитоспроможність, підприємство, проблема.

Актуальність проблеми та її зв'язок з важливими науково-практичними завданнями. У сучасних умовах вітчизняні підприємства для забезпечення функціонування та розвитку потребують належного фінансування. На жаль, в умовах низької активності ринку, рецесійних явищ та впливу фінансово-економічної кризи самофінансування для переважної більшості підприємств не забезпечує навіть мінімально-необхідного рівня ресурсів для підтримки економічної активності. Отже, підприємства потребують залучення зовнішніх джерел фінансування: кредитів, інвестицій, емісійного капіталу. Найбільш оперативним та доступним джерелом із вказаного переліку є кредитування діяльності підприємств фінансово-кредитними установами. Банківські структури під час надання кредитів юридичних осіб здійснюють фундаментальну діагностику їх кредитоспроможності, за результатами якої приймається рішення про умови кредитування, заставне забезпечення чи відмову у наданні кредитних ресурсів. На сьогодні існує низка проблем на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, які зумовлюють існування загрози необ'єктивної діагностики кредитоспроможності підприємств, що надалі негативно позначається на взаємодії позичальників та кредиторів.

Аналіз останніх наукових досліджень з досліджуваної проблеми та визначення питань, що не вирішені. В основу методик вітчизняних комерційних банків щодо діагностики кредитоспроможності юридичних осіб закладено Положення Національного Банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втраг за кредитними операціями" №279 від 06.07.2000 р. (далі – Положення №279) [1]. У цьому нормативному акті регламентовано рекомендований перелік індикаторів, за якими експерти фінансово-кредитних установ повинні проводити оцінювання позичальників з метою встановлення рівня їх кредитоспроможності. Зокрема, для діагностики фінансового стану позичальника-юридичної особи банк повинен оцінювати такі основні економічні показники діяльності: платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності); фінансову стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів); обсяг реалізації; обороти за рахунками (співвід-

ношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках, наявність картотеки неплатежів – у динаміці); склад та динаміку дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки); собівартість продукції у динаміці; прибутки та збитки у динаміці; рентабельність у динаміці; кредитну історію (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів). Варто зауважити, що, згідно з Положенням №279, комерційним банкам під час діагностики кредитоспроможності юридичних осіб дозволено враховувати значний перелік суб'єктивних чинників, зокрема: ринкову позицію позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці та галузі промисловості; наявність державних замовлень та державної підтримки позичальника; ефективність управління позичальника; професійність керівництва та його ділову репутацію тощо. Розроблена методика оцінювання конкурентоспроможності, безперечно, є цінною і сприяє покращенню функціонування та розвитку кредитної сфери. Основною перевагою її використання є можливість формування на базі розрахованих показників інтегральної оцінки, за якою усіх потенційних споживачів розподіляють у 5 класів ("А", "Б", "В", "Г" і "Д") [1].

Іншим нормативно-правовим документом, що регулює діагностику кредитоспроможності позичальників, є Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рейтингової шкали" від 26.04.2007 р., № 665 (далі – Національна рейтингова шкала) [2], керуючись якою національні рейтингові оператори здійснюють рейтингування юридичних осіб. Національна рейтингова шкала спрямована на оцінювання кредитного ризику позичальника та визначення його кредитного рейтингу, який характеризує рівень спроможності юридичної особи своєчасно та у повному обсязі виплачувати відсотки і основну суму за борговими зобов'язаннями. При цьому визначено, що кредитні рейтинги можуть бути короткотерміновими (демонструють кредитний ризик у короткотерміновій перспективі – до одного року) і довготерміновими (відображають кредитний ризик у довготерміновій перспективі – понад рік). Значення кредитних рейтингів варіюють у межах від позначки "uaAAA" (найвища кредитоспроможність) до позначки "uaD" (дефолт) – для довготермінових кредитних рейтингів; у межах від позначки "uaK1" (найвища кредитоспроможність) до позначки "uaKD" (дефолт) – для короткотермінових кредитних рейтингів. Окрім цього, Національною рейтинговою шкалою передбачено можливість надання прогнозу кредитного рейтингу (позитивний, стабільний чи негативний), який відображає можливі зміни його у перспективі [2]. Варто зауважити, що критерії віднесення підприємства до того чи іншого класу є недостатньо конкретизованими та обґрунтованими, що створює можливість для маніпулювання рейтинговими оцінками.

Незважаючи на наявне правове регулювання діагностики кредитоспроможності суб'єктів господарської діяльності, в Україні існує чимало проблем, що ускладнюють аналітичні процедури, зумовлюють високий рівень маніпулювання результатами такої діагностики та викривлення інформації про реальну кредитоспроможність підприємств.

Мета роботи. Метою дослідження є виокремлення ключових проблем у сфері діагностики кредитоспроможності підприємств в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Проблеми діагностики кредитоспроможності вітчизняних суб'єктів господарювання ґрунтуються насамперед на певних недоліках чинної нормативно-правової бази. Незважаючи на важливість Положення № 279 для уніфікації діагностики кредитоспроможності юридичних осіб, варто звернути увагу на наявність у ньому таких недоліків [3]:

- подані показники оцінювання фінансового стану не містять нормативно-критеріальних значень, що дає змогу комерційним банкам обирати найбільш несприятливі нормативи та маніпулювати класифікацією підприємств-позичальників;
- запропонований для діагностики фінансової стійкості позичальника коефіцієнт маневреності власних коштів ((власний капітал – оборотні активи) / власний капітал) не є репрезентативним індикатором у цій сфері на відміну від коефіцієнтів автономії, фінансового левереджу тощо, які у методиці відсутні;
- передбачена положенням можливість враховувати певні суб'єктивні чинники для діагностики кредитоспроможності підприємства вже формує засади для суб'єктивної діагностики комерційними банками позичальника;
- запропоновану методику, згідно із Положенням № 279, доцільно було б диференціювати у розрізі малих, середніх та великих підприємств, а також за галузевою приналежністю, адже уніфіковане зіставлення таких абсолютних показників, як виторг від реалізації продукції, собівартість та прибуток (збиток) для цих категорій підприємств не забезпечить отримання об'єктивної бази для порівняння та прийняття на цій основі ефективних рішень стосовно можливості надання кредитних коштів;
- з огляду на те, що на сучасному етапі в Україні йде мова про розроблення загальнонаціональної рейтингової бази даних діагностики кредитоспроможності позичальників, доцільно було б уніфікувати методику ідентифікації класу позичальника на засадах використання об'єктивних індикаторів та критеріїв тощо.

Що ж стосується Національної рейтингової шкали, то вона містить лише якісну характеристику належності конкретного суб'єкта підприємницької діяльності до певної рейтингової оцінки, при цьому рейтингові агентства не оприлюднюють методики ідентифікування класу кредитоспроможності, а лише висвітлюють сформовані ренкінки (списки підприємств), що не дає змоги здійснити перевірку адекватності рейтингу.

Отже, кожен комерційний банк, згідно з чинним законодавством, отримуватиме можливість формувати власні методики діагностики кредитоспроможності, закладати в основу оцінювання різноманітні індикатори та критерії, використовувати відмінні способи ідентифікування класу позичальника. Розглянемо більш ґрунтовно підходи до діагностики кредитоспроможності позичальників таких банків, як "Укргазпромбанк", "Укрсоцбанк", "УкрСиббанк", "Кредобанк".

Аналізуючи методику "Укргазпромбанку", можна стверджувати, що вона містить перелік зазначених фінансових індикаторів, що передбачені Положенням №279, окрім цього, додатково внесено значний спектр інших фінансових індикаторів (маневреність власного капіталу, коефіцієнт незалежності, коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгова-

ності) та економічних показників (співвідношення виторг за період та обсяг кредиту, оборотність коштів у розрахунках, оборотність власного капіталу, показники рентабельності тощо). Варто зауважити, що значна частина методики стосується діагностики кредитної історії позичальника та організаційної бази кредитування (наявність бізнес-планів, попередніх договорів). Також оцінюють такі суб'єктивні фактори фінансово-господарського стану позичальника, як кваліфікація та стратегічні наміри керівника, стійка ринкова позиція підприємства та його незалежність від структурних змін в економіці, ділова репутация підприємства, наявність державних замовлень та державної підтримки, гнучкість ринкової політики підприємства. За результатами бальної оцінки кожного показника та фактора підприємства класифікують за п'ятьма класами у бальній шкалі від 0 до 600 балів. Аналізування цієї методики дає змогу виокремити такі її вади [4]:

- критерії окремих фінансових коефіцієнтів, зазначених у методиці, є завищеними та не відповідають реаліям економічної ситуації в Україні (зокрема, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт незалежності тощо);
- незрозумілий підхід щодо надання бальних оцінок індикаторам та суб'єктивним факторам, оскільки, наприклад, за кваліфікацію керівника надається 20 балів, а за відповідність коефіцієнта загальної ліквідності нормативу – 15 балів;
- окремі параметри оцінки є настільки суб'єктивними, що кредитори, не володіючи ситуацією на ринку відповідних галузей, не в змозі їх оцінити (наприклад, надійність партнерів, добра репутация підприємства, гнучкість ринкової політики, стійка ринкова позиція), що дає змогу кредиторам маніпулювати оцінками тощо.

Варто зауважити, що методика визначення внутрішнього кредитного рейтингу юридичних осіб "Укрсоцбанку" є значно ґрунтовнішою та складнішою. Зокрема, діагностику фінансового стану пропонується здійснювати за такими групами показників:

- показники ліквідності (коефіцієнти загальної, поточної та миттєвої ліквідності);
- показники ефективності (рентабельність основної діяльності, активів, коефіцієнт валового прибутку);
- показники обсягу реалізації та обіговості (коефіцієнти ділової активності, зміни валового продажу, питома вага збуту на одного покупця, ступені сезонності обсягу реалізації та диверсифікації реалізації, періоди обіговості короткотермінового боргу, оборотних активів, усього боргу, дебіторської заборгованості, запасів, кредиторської заборгованості, наявність протермінованої кредиторської заборгованості, ступінь диверсифікації поставок);
- показники фінансової стійкості (коефіцієнти фінансової незалежності, маневреності власних коштів, достатності робочого капіталу, питомої ваги власних оборотних активів у всіх оборотних активах, покриття зобов'язань, співвідношення надходжень до заборгованості за кредитами, наявність фактів арешту майна та поточних рахунків, співвідношення балансової вартості основних засобів та суми кредиту, що запитується).

Окрім цього, у методиці запропоновано оцінити перелік інших показників діяльності (питома вага збуту на одного працівника, ступінь сезонності збуту, диверсифікації реалізації продукції та поставок), кредитну історію, управлінський персонал, організаційну структуру, засновників, акціонерів, ді-

лову репутацию, взаємовідносини з банком. Важливою конкурентною перевагою зазначеної методики є те, що вона передбачає диференціацію вагомості сфер оцінювання залежно від обсягів річного валового доходу підприємства. Відповідно підприємства також класифікують за класами НБУ, але у бальній шкалі [0-5000] балів. Варто зауважити, що вади цієї методики і методики "Укргазпромбанку" схожі, єдина істотна відмінність полягає у незрозумілій критеріальній базі діагностики фінансового стану, більшій складності розрахунків тощо.

Діагностика кредитоспроможності позичальника в "УкрСиббанку" передбачає аналіз його фінансово-господарської діяльності за такими даними: обсяг реалізації, прибутки і збитки, рентабельність, коефіцієнти ліквідності, рух коштів на рахунках позичальника, склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості, собівартість продукції. Також враховують фактори суб'єктивного характеру: ефективність управління позичальника; ринкова позиція позичальника і його залежність від циклічних та структурних змін в економіці і галузі; професійність керівництва, ділова репутация та історія погашення кредитної заборгованості в минулому. Особливістю методики "УкрСиббанку" є те, що розраховані за три роки фінансові показники порівнюють із середньогалузевими, визначеними за аналогічний період, до того ж кожному коефіцієнту автоматично присвоюється клас від "А" до "Д". Надалі, шляхом поєднання середніх геометричних та арифметичних, визначають інтегральний коефіцієнт фінансового стану та здійснюють його ідентифікацію за розробленою класифікацією. Визначення якісних показників здійснюють експертним чином на підставі аналогічної класифікації характеристик вищезазначених параметрів за класами від "А" до "Д", на підставі чого визначають найбільш переважаючий клас, який порівнюють із класом підприємства за підсумками діагностики фінансово-економічного стану. Якщо усереднений клас за якісними показниками перевищує клас, розрахований за кількісними показниками, то можливе підвищення останнього на одну літеру. Варто зауважити, що вищенаведена методика є надто спрощеною, характеризується високим рівнем суб'єктивності діагностики кредитоспроможності позичальника, створює умови для маніпулювання результатами класифікації. Особливістю методики також є те, що вона не передбачає бальних оцінок, а ґрунтується на первинній класифікації параметрів за класами кредитного ризику.

За методикою "Кредобанку" визначення класу позичальника відбувається за такими групами показників:

- показники платоспроможності (коефіцієнти загальної, поточної, миттєвої ліквідності);
- показники фінансової стійкості (коефіцієнти маневреності власних коштів та незалежності);
- показники прибутковості (рентабельність активів, продажу, динаміка виручки від реалізації, фінансовий результат діяльності);
- показники ділової активності (терміни погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей);
- показники руху коштів на поточних рахунках (коефіцієнти проведення оборотів у банку, оборотів за рахунками);

- показники діяльності на ринку та співпраці з фінансовими установами (кредитна історія позичальника, термін функціонування підприємства за поточним профілем діяльності, джерела погашення кредиту, залежність бізнесу від постачальників та покупців, позиція на ринку);
- показники якості управління (ефективність управління, показник якості та своєчасності надання інформації й фінансової звітності).

Кожному показнику із наведеного переліку експертним способом надано вагові коефіцієнти, які є достатньо суперечливими (наприклад, коефіцієнт незалежності, залежність від покупців, джерела погашення кредиту володіють ідентичними коефіцієнтами вагомості). Аналогічно, зазначена методика характеризується високим рівнем суб'єктивності та дає змогу маніпулювати результатами визначення класу позичальника.

Отже, можна виокремити певний перелік проблем щодо діагностики кредитоспроможності підприємств фінансово-кредитними установами:

- відсутність уніфікування діагностичних процедур у сфері оцінювання кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб, що зумовлює можливість розроблення комерційними банками власних підходів та методик та створює умови для маніпулювання результатами;
- існування ймовірності отримання одним підприємством різних класів позичальника у різних банківських структурах;
- наявність практики свідомого погіршення результатів діагностики кредитоспроможності підприємства банківськими структурами, що надалі створює умови для підвищення вимог щодо заставного забезпечення кредиту та пропонування несприятливих для підприємства умов співпраці;
- можливість маніпулювання результатами діагностики кредитоспроможності, що призводить до розвитку неформальної співпраці між позичальниками та кредиторами на засадах т. зв. "відкатів".

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виконані дослідження дали змогу виокремити значний перелік проблем макро- та мікроекономічного рівня у сфері забезпечення діагностики кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб. Вирішення цих проблем забезпечує передумови для створення прозорого та ефективного підґрунтя у сфері діагностики кредитоспроможності підприємств. Перспективами подальших досліджень є формування уніфікованого методу полікритеріальної діагностики кредитоспроможності підприємств.

Література

1. Положення Національного Банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями" від 06.07.2000 р., № 279. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рейтингової шкали" від 26.04.2007 р., № 665. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Кузьмін О.С. Діагностика кредитоспроможності машинобудівних підприємств: економічний та правовий аспекти / О.С. Кузьмін, О.Г. Мельник // Економіка та держава : наук.-практ. журнал. – 2010. – № 7. – С. 10-13.
4. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О.Г. Мельник. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – 344 с.

Мельник О.Г. Проблемы диагностики кредитоспособности предприятий

Рассмотрена нормативно-правовая база диагностики кредитоспособности предприятий в Украине. Проанализированы действующие методы и методики диагностики кредитоспособности разных финансово-кредитных организаций. Сформирован перечень проблем диагностики кредитоспособности предприятий.

Ключевые слова: диагностика, кредитоспособность, предприятие, проблема.

Melnyk O.G. Problems of solvency diagnostics of enterprises

In the article the normatively-legal base of solvency diagnostics of enterprises is considered in Ukraine. Operating methods and methodologies of diagnostics of solvency of various financial-credit establishments are analysed. The list of problems of diagnostics of solvency of enterprises is distinguished.

Keywords: diagnostics, solvency, enterprise, problem.

УДК 339.727,22:33(477)

Проф. М.І. Флейчук, д-р екон. наук;
магістрант А.В. Будник – Львівська КА

ОСОБЛИВОСТІ ПІСЛЯКРИЗОВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Висвітлено загальну характеристику інвестиційної діяльності в Україні за 2009-2011 рр. Проаналізовано обсяги залучення іноземних інвестицій в економіку України за останні три роки. Розглянуто вплив фінансово-економічної кризи на інвестиційний процес в Україні.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, прямі іноземні інвестиції (ППІ), інвестиційний процес.

Постановка проблеми. Під час світової фінансової кризи 2008-2011 рр. спостерігався спад української економіки, який істотно вплинув на інвестиційний клімат країни. Після фінансово-економічної кризи економіка України демонструє поступове відновлення. Проте динаміка наразі залишається істотно слабшою за очікувану, через те, що спостерігається істотна макроекономічна нестабільність, і потенційні інвестори не бажають інвестувати в Україну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над дослідженням притоку іноземних інвестицій в Україну працювали такі українські та зарубіжні вчені: Т. Гринів, К. Самсонова, Ю. Давидова, Т. Качала, С. Буткевич та інші. Проте динамічний розвиток інвестиційної діяльності зумовлює детальніше її вивчення.

Метою роботи є дослідження післякризового інвестиційного процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. На думку фінансових експертів, криза є довготерміною, тому розвиток інвестиційної діяльності в Україні буде проблематичним. Хоча, як видно зі статистичних даних (табл. 1), іноземні інвестиції в економіку України не припиняли надходити [1], що частково пов'язується з їх "псевдонаціональним" (офшорним) походженням.

Згідно з результатами проведеного аналізу за період 2009-2011 рр., прямі інвестиції з України зросли лише в 1,1 раза (з 6,19 млрд дол. США до 6,87 млрд дол. США). Проте обсяги ПІІ в Україну зростали випереджальни-